

LUND UNIVERSITY

Monsignore David Assarsson

Den skånsk-katolske skandinavisten

Werner, Yvonne Maria

Published in:
Med hjärtats öga

2000

Document Version:
Manuskriptversion, referentgranskad och korrigerad (även kallat post-print)

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Werner, Y. M. (2000). Monsignore David Assarsson: Den skånsk-katolske skandinavisten. I A. Blückert, & K. Blückert (Red.), *Med hjärtats öga: studier och essayer tillägnade Lars Cavallin på sextioårsdagen 15 augusti 2000* Catholica.

Total number of authors:
1

Creative Commons License:
Annan

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:
Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Monsignore David Assarsson: den skånskatolske skandinavisten

Yvonne Maria Werner

I dagens svenska forskarsamhälle har regionalismen och de religiösa minoriteterna allt mer kommit i fokus. Förklaringen till detta nyväckta intresse är regionernas växande betydelse inom ramen för EU-projektet och den europeiska integrationen, det ökade intresset för religion samt de religiösa minoriteternas, framför allt då de islamiska gruppernas, växande betydelse i vårt land. Sverige har blivit ett mångkulturellt land, och nationalstatstanken och det reformatoriska arvet, de båda poler kring vilka det gamla, kulturellt och etniskt enhetliga Sverige var uppbyggt, har inte samma identitetsskapande funktion som tidigare. Den lutherskt färgade, svensk-nationella identiteten har med andra ord börjat sättas ifråga samtidigt som nya identitetsskapande processer satts igång. Men detta är egentligen inget nytt fenomen. För hundra år sedan var den regionala tanken, då i hembygdsromantikens form, en i hög grad levande realitet, och den uppmjukning av de tidigare så stränga religionslagarna som inletts med dissenterlagen 1860 öppnade vägen gjorde slut på den evangelisk-lutherska statskyrkans monopolställning på det religiösa området. Här framträdde vid sidan av de protestantiska väckelserörelserna den katolska kyrkan som ett nytt religiöst alternativ för svenska medborgare och med den en världsomspännande katolicism, som i sin nordiska tappning också värnade om det regionala och det skandinaviska.¹ Jag kommer här att presentera en mikrostudie² av en framträdande exponent för denna regionalt förankrade, internationellt orienterade nordiska katolicism, vars levnadsöden på många sätt utgör en spegling av katolskt liv i Sverige under första hälften av 1900-talet.

Katolicismen under debatt

I april 1925 var det trängsel på Norrlands nation i Uppsala inför kvällens debatt. Många intresserade hade infunnit sig, betydligt fler än som rymdes i lokalen. Pressen talade om publikrekord. Temat för kvällen var ”den katolska propagandan i Sverige”, och det var ett i högsta grad aktuellt ämne, som under de senaste fem åren oupphörligen diskuterats i pressen, särskilt efter det att prefekten för den romerska missionskongregationen (Propaganda Fide), kardinal

van Rossum, gjort en rundresa i de skandinaviska länderna sommaren 1923.³ Norden räknades vid denna tid som ett missionsområde och de nordiska katolska missionsstiften – de kallades apostoliska vikariat – sorterades därför under Propaganda Fide i Rom. Av tidningarnas rubriker att döma, hotades Sverige av ett katolsk maktövertagande och man frågade sig oroat hur det stod till med Svenska kyrkans beredskap. Svaret på den frågan hade givits vid ett prästmöte i Norrköping hösten 1923, då man beslutat att bilda ett särskilt Utskott till protestantismens värn, och året därpå hade Svenska kyrkans biskopar med ärkebiskop Söderblom i spetsen i ett offentligt uttalande manat till vaksamhet mot ”papistisk propaganda”.⁴

Visserligen var den katolska minoriteten i landet försvinnande liten och omfattade inte mer än högst 5000 personer. Men förbindelsen med den katolska världskyrkan gjorde att denna lilla minoritet ändå uppfattades som en potentiell fara. Utvecklingen i andra protestantiska länder visade att en katolsk minoritet genom konversioner och naturlig folkökning mycket väl kunde växa och utvecklas till en politisk maktfaktor. Det blåste nämligen en katolsk vind över Europa. Första världskriget hade medfört stora och genomgripande förändringar och mycket av det som tyckts stabilt hade sopats bort. Men den katolska kyrkan hade inte rubbats av tidens omvälvningar utan framträdde tvärtom med förnyad styrka och auktoritet. Kort sagt: katolicismen var en faktor att räkna med i efterkrigstidens Europa, och den tycktes vara på frammarsch också i Skandinavien. Att birgittinorden nyligen återetablerats i Sverige tolkades av många som ett oroande tiden tecken.⁵ Det var därför inte att undra på att debatten på Norrlands nation lockat mycket folk. Här skulle nämligen en socialistisk folktalare och en katolsk präst drabba samman. Det var den riksbekante socialdemokratiska politikern Fabian Månsson som skulle debattera med kaplanen vid Sankt Eriks katolska kyrka i Stockholm, den skånskfödde Bernt David Assarsson. I pressen, som givetvis bevakade tilldragelsen, talades det om en nyupplaga av striden mellan reformatorn Olaus Petri och Peder Galle 400 år tidigare.⁶

Det blev en het och långvarig debatt, som slutade först klockan halv två på natten. Månsson inledde, och hans anförande tog formen av ett generalangrepp mot den katolska ecklesiologin och socialläran. Den katolska kyrkan gjorde anspråk på att vara den enda sanna kyrkan, stiftad av Kristus själv, påpekade han upprört. Utifrån den dogmen kunde den göra anspråk på inflytande över samhällets angelägenheter, och detta gjorde den farlig för den moderna staten. Enligt Månsson var påven en autokratisk självhärskare och den enskilde katoliken hade att blint lyda den kyrkliga överheten, oavsett vad den befälde. Genom denna sin auktoritära och hierarkiska ordning stod, menade han, den katolska kyrkan i direkt motsättning till det civiliserade samhällets alla grundprinciper. För Fabian Månsson var saken given.

Katolicismen hotade den moderna utvecklingen och måste därför bekämpas med alla lagligt tillåtna medel. Den utgjorde en samhällsfara. Månsson var långt ifrån ensam om den uppfattningen, och i riksdagen hade det vid flera tillfällen framlagts motioner som syftat till att sätta effektiva spärrar för den katolska verksamheten i landet.⁷

När applåderna tystnat tog Assarsson vid. Hans svarta fotsida prästdräkt väckte visst uppseende, liksom, kan man anta, hans skånska idiom. Till sin framtoning var han, noterade pressen, på alla sätt motsatt sin bullrige motpart. Assarsson gick givetvis skarpt tillrätta med Månssons beskrivning av den katolska läran. Påven var ingen självhärskare, påpekade han, utan strikt bunden av kyrkans tradition, och på samhällslivets område var kyrkan inte överordnad staten utan sidoordnad; båda var fullkomliga samfund, suveräna var och en på sitt område. Vad gällde den katolska propagandan, det egentliga huvudtemat för kvällen, erkände Assarsson frimodigt att man från katolsk sida självklart bedrev propaganda. Det var man helt enkelt tvingad att göra, annars skulle man ju svika sitt uppdrag. Han påminde samtidigt om att Sveriges kristnande var resultatet av just sådan katolsk propaganda och att de skandinaviska ländernas kultur faktiskt vilade på katolsk grund. Under generationer hade svenskarna varit goda katoliker innan de genom överhetens påbud berövades sina fäders tro, påpekade Assarsson. Den katolska kyrkan tog, tillade han, givetvis bestämt tog avstånd från den form av omoralisk proselytverksamhet som vissa religiösa sekter ägnade sig åt. I Sverige inriktade man sig främst på att bygga ut själavården och förbättra katolikernas rättsliga ställning. Här påminde Assarsson om den diskriminering som de svenska katolikerna var utsatta för. Som katolik kunde man exempelvis varken bli folkskollärare eller sjuksköterska, och för den som var statligt anställd och konverterade fanns det risk för uppsägning. Full religionsfrihet fick vi, som bekant, först 1951. Assarsson tog också upp frågan om kristenhetens enande och försökte förklara varför den katolska kyrkan inte kunde medverka i det ekumeniska möte som på ärkebiskop Söderbloms initiativ skulle äga rum i Stockholm kommande sommar. Mötet var tänkt att demonstrera kristen enhet på det politisk-sociala området.⁸ Verklig kristen enhet förutsatte emellertid, framhöll Assarsson, enhet i tron, och det var för detta enhetsverk som den katolska kyrkan verkade.

Den kristna tron och auktoritetsprincipen

Det var inte första gången som Assarsson framträdde som en sentida Peder Galle i en offentlig diskussion av detta slag. Föregående år, i mars 1924, hade *Akademiska föreningen* i Lund anordnat en liknande debatt, och även där hade Assarsson medverkat.⁹ Här var han dessutom på

hemmaplan. Han var nämligen född och uppvuxen i en professorsfamilj i staden och hans morfar, den högkyrkliga Wilhelm Flensburg, hade varit biskop i Lunds stift. Det var också i Lund som Assarsson inlett sina akademiska studier och tagit en kandidatexamen i filosofi och konst- och litteraturvetenskap 1912. Samma år upptogs han i den katolska kyrkan av rektorn vid jesuitgymnasiet i Ordrup utanför Köpenhamn. Anknytningen till jesuitorden kvarstod även efter konversionen, och Assarsson gjorde sin prästutbildning vid jesuiternas universitet i Innsbruck och prästvigdes där 1917. Han var då 25 år gammal.¹⁰ Under sammandrabbningen med Fabian Månsson hade han haft jesuitpatern Ansgar Meyer från Sankta Eugeniakyrkan i Stockholm till sin hjälp, och i Lund sekunderades han av jesuitpatern Alois Menzinger från Jesu-hjärtakyrkan i Köpenhamn. Man kan nog våga påstå att Assarsson på många sätt var påverkad av jesuitisk spiritualitet, inte minst i sin syn på auktoritetsprincipen och dess betydelse för kyrkans liv.

Vid diskussionen i Lund, som även den lockat en mängd åhörare, bland dem inte så få professorer, var Assarsson ensam huvudtalare. Katolskt och protestantiskt var ämnet för kvällen, och Assarsson tog sin utgångspunkt just i frågan om den religiösa auktoriteten. Enligt hans uppfattning var det nämligen här som den egentliga skiljelinjen gick mellan katolsk och protestantisk trosuppfattning. Auktoritetsprincipen spelade, framhöll han, en central roll i det katolska lärosystemet, och hade man en gång kommit till insikt om att den katolska kyrkan med rätta uppträdde som en ofelbar sanningsauktoritet, så måste man i konsekvensens namn även erkänna de katolska troslärorerna som sanna. Det var till apostlarna med Petrus i spetsen och till deras efterträdare genom alla tider som Kristus överlämnat sin läromyndighet och detta gjorde att kyrkan kunde uppträda med makt och myndighet. Inom de protestantiska samfundet hade man upphöjt bibeln till ensamt rättesnöre för tron, men hur gick det nu, frågade sig Assarsson, sedan bibelns auktoritet undergrävts genom den historisk-kritiska exegetiken med dess motstridiga hypoteser. Här lämnades den enkla människan helt utan ledning. Assarsson påminde även om att de nordiska länderna hade ett katolskt förflutet och att staden Lund, som just firat sitt 800-årsjubileum, då varit den nordiska katolicismens centrum. I detta sammanhang passade han på att referera till sin senaste bok, *Det skånska problemet*, där han betonat vikten av att Skånes historia betraktades i ett skandinaviskt perspektiv och att man tog vederbörlig hänsyn till provinsens ärorika danska förflutna. Skåningarna hade, menade han, rätt till hela sin historia. Boken var tillägnad lundahistorikern Lauritz Weibull, som gjort sig till talesman för liknande tankegångar.¹¹ Professor Weibull var med bland publiken, och han hade, enligt tidningarnas referat, givit Assarsson en hjärtlig handtryckning innan föreställningen tog sin början.

Assarssons föredrag utlöste en livlig debatt, som liksom den i Uppsala varade in på småtimmarna. Det hade då även serverats punsch och smörgåsar. När Assarsson och jesuitpatern Menzinger vandrade hem till sitt logi vid femtiden på morgonen kom de, enligt vad Menzinger berättar i en rapport, plötsligt på att det var fredag och att de alltså båda syndat mot den på den tiden ännu strikt förpliktigande katolska fredagsfastan. Om de ömsesidigt avlöst varandra från den synden framgår inte av rapporten. Bland debattörerna tidigare under kvällen märktes domprost Edvard Rodhe. Han skulle kort därefter bli Lunds nye biskop. Han ansåg att den katolska inställningen till auktoritetsfrågan var upprörande; den inte bara kränkte den enskildes frihet utan omöjliggjorde dessutom all dialog. Invändningen var tidstypisk, och kritik av detta slag förekom ofta i dagspressen och i de nordiska teologiska tidskrifterna. Även Fabian Månssons tal om katolicismen som en samhällsfara rörde sig i dessa banor. Vad gällde den sociala sidan av saken brukade man framför allt peka på den katolska äktenskapslagstiftningen med dess krav på löfte om barnens katolska fostran. Den svenska pressopinionen reagerade allergiskt mot den katolska kyrkans, som man uppfattade det, lömska försök att på religiös grund binda den enskildes samvete, och man gjorde sig de mest överdrivna föreställningar om de katolska prästernas makt över människorna. De gamla slagorden från reformationstiden kom här till heders igen, och man spelade även på de nationella strängarna.¹² Katolicismen var osvensk och alltigenom främmande för svensk kultur och tradition, hette det. Assarsson kom att lägga ner ett stort arbete på att bevisa motsatsen och på att skapa förutsättningar för en alternativ, men för den sakens skull inte mindre genuint svensk identitet på nordisk och katolsk grund.¹³

Katolska strömningar

Efter första världskriget ökade intresset för religiösa frågor i den europeiska kultursfären, inte minst då bland de intellektuella. Filosoferna började åter intressera sig för metafysik, och inom teologien kom kyrkan i centrum. Förkrigstidens liberala ideal ifrågasattes både från höger och vänster, och samtidigt framträdde en romantiserande antimodernistisk rörelse, som parades med en medveten strävan att knyta an till äldre traditioner och värden, särskilt då från medeltiden. Dessa strömningar gjorde att katolicismen kom i blickpunkten på ett helt annat sätt än tidigare, och i länder som exempelvis England, Holland, Tyskland och Förenta staterna förekom en ständigt stigande ström av konversioner. I England övergick cirka 12.000 personer årligen till den katolska kyrkan, i Förenta staterna var det runt 30.000 och trenden var, som sagt, stigande. I Danmark – och detta faktum var en viktig inspirationskälla för Assarsson

– konverterade cirka 250 personer per år. Där låg Sverige med sina runt 20 konvertiter per år långt efter. Men så var den religiösa friheten betydligt mera beskuren i Sverige än i Danmark, där man infört fullständig religionsfrihet redan 1849.¹⁴

Assarssons föredrag i hemstaden Lund var inte bara en utläggning av den katolska auktoritetsprincipen. Det var samtidigt en självbekännelse som ger upplysning om Assarssons egen väg till den katolska tron. Medan man inom den protestantiska kristenheten var djupt splittrad och saknade en enande, fast auktoritet, framträdde den katolska kyrkan vid denna tid som en orubblig klippa, oberörd av tidens strömningar. Här fanns en klart utformad kyrkolära, ett strikt hierarkiskt system och sist, men inte minst, ett verkligt läroämbete som inte drog sig för att använda lärotukt mot teologer vars teorier hotade enheten i läran. 1912, det år då Assarsson upptogs i kyrkan, hade den liberala teologien helt slagit i genom vid den teologiska fakulteten i Lund genom att en av denna riktnings främsta representanter, Magnus Pfannenstill, utnämnts till förste teologie professor och domprost. Den dåtida liberalteologien kan betecknas som ett försök att skapa en kultursyntes mellan kristendom och den borgerligt liberala ideologin, vilket ledde till att de sidor av tron som tycktes stå i strid med naturvetenskapernas resultat tonade ner eller sköts åt sidan.¹⁵

På katolskt håll fanns en motsvarighet i den så kallade modernismen. Men den hade på det kraftigaste fördömts av Pius X i en encyklika från 1907, och 1909 införde samme påve en ”antimodernist”, som alla kyrkliga ämbetsinnehavare skulle avlägga innan de kunde installeras i sitt ämbete. Här hade man alltså upprättat en effektiv spärr mot teologiska strömningar som stod i strid med den traditionella kristendomstolkningen.¹⁶ Detta har av allt att döma gjort ett starkt intryck på den unge Assarsson. I en artikelserie i den katolska tidskriften *Credo* från 1926 ställer han den katolska reaktionen mot modernismen i skarp kontrast till den samtida utvecklingen i Svenska kyrkan och konstaterar med konvertitens trosvisshet att det var den katolska kyrkans fasta och klara hållning i trosfrågor som gjorde att de ledande svenskkyrkliga teologerna ställde sig så avvisande mot allt katolskt. Kristi kyrka grundade sig, skriver han här, ”icke på självsvåldig utläggning av Bibelns böcker, icke på snabbt skiftande, mot varandra stridande modefilosofiers lösa sand utan på Petrus, hälleberget, som helvetets portar aldrig skola bliva övermäktiga”.¹⁷ De polemiska formuleringarna var typiska för den tidens katolsk-protestantiska debatt. Samma år som Assarsson publicerade sin artikelserie utkom det andra bandet av lundaprofessorn Hjalmar Holmqvists kyrkohistoria, där den katolska kyrkan närmast framställs som en av jesuitism präglad förbrytarorganisation.¹⁸

Men detta betydde inte att Assarsson hade en alltigenom negativ inställning till sin protestantiska omgivning. Han ansåg givetvis – en annan uppfattning var vid denna tid inte möj-

lig för en renlärig katolik – att reformationen innebar ett avfall från den sanna kristendomen, men han menade samtidigt att det fanns mycken katolsk substans kvar inom den svenska och nordiska protestantismen, och han stod i vänskaplig kontakt med en rad ledande representanter för den svenska högkyrkligheten. I sin första bok, *Fädernas kyrka* från 1918, talar han om den katolska tron som en ström som löper genom de skandinaviska ländernas historia och som nu, efter århundraden under jord, med oemotståndlig kraft åter börjat bryta fram i dagen. Som exempel nämner han grundtvigianismen i Danmark och den svenska ungkyrkorörelsen. Båda dessa rörelser anknöt på vissa punkter till katolska tankegångar, inte minst vad gällde synen på kyrkan. Här tyckte sig Assarsson ana en längtan tillbaka till den katolska kyrkan, till fädernas kyrka. I bokens sista kapitel ger han i lyriska ordalag uttryck åt sin vision om ett enat och katolskt Norden.¹⁹

Katolsk mission och "propaganda"

För Assarsson var det en självklar sak att kristen enhet endast skulle kunna uppnås genom att de avskilda bröderna återvände till den katolska kyrkan och att man som katolik därför hade att aktivt verka för detta mål. Detta var helt i enlighet med de instruktioner som utgick från Rom. Pius XI manade katolikerna att sammansluta sig till en katolsk aktion under hierarkiens ledning och verka för icke-katolikernas omvändelse till den katolska tron. På den tiden hade de påvliga encyklikorna en oerhörd genomslagskraft och fungerade som riktlinjer för det kyrkliga och religiösa livet.²⁰ Assarsson ställde sig helt och hållet till förfogande för att förverkliga detta påvliga aktionsprogram, och det är mot denna bakgrund man skall se hans uttalanden om katolsk propaganda i samband med debatten med Fabian Månsson i Uppsala. Som bärare av den uppenbarade sanningen i dess fullhet var, menade Assarsson, den katolska kyrkan i Sverige helt enkelt förpliktigad att bedriva propaganda. Visserligen kunde, framhöll han i ett annat sammanhang, troende protestanter som utan skuld befann sig utanför den sanna kyrkan nå frälsning, men detta befriade inte katolikerna från plikten att sprida kunskap om den tro som var grunden för deras eget hopp.²¹ För Assarsson var detta en hjärtesak.

Men om den katolska kyrkan i Sverige skulle kunna nå ut till en större allmänhet räckte det inte med föredragsverksamhet och katolsk bokproduktion. Det behövdes också en katolsk kulturtidskrift. Då Assarsson efter sin prästvigning återvänt till hemlandet och anställts som kaplan vid Sankt Eriks kyrka (den nuvarande katolska domkyrkan) i Stockholm grep han sig an med att försöka förverkliga detta projekt. I januari 1920 utkom så det första numret av tidskriften *Credo*. Assarsson var huvudredaktör, och det var också han som kom att ge den nya

tidskriften dess särskilda prägel. I programförklaringen hette det att *Credo* ville verka som en säningsman och sprida ”den ofelbara sanningens, den äktkristna fromhetens sådd över den svenska marken”. Man hoppades med andra ord kunna nå ut med det katolska budskapet till en större allmänhet. I första hand vände man sig emellertid till de katolska trosfränderna i Sverige och det övriga Norden. *Credo* skulle vara en skandinavisk tidskrift och verka för att stärka den nordiska samhörighetskänslan på den katolska trons grund. Genom historiska skildringar, apologetiska och uppbyggliga artiklar, bokrecensioner, notiser från det katolska församlinglivet i landet samt utblickar över den katolska världen ville man ge en bild av katolskt liv genom historien och i nutiden.²²

Det var ett omfattande program man här åtog sig att förverkliga. En rad frivilliga från alla de skandinaviska länderna ställde sig till förfogande, och tidskriften fick därmed ett mångsidigt och omväxlande innehåll. *Credo* hade, särskilt under de första tio åren, en utpräglad apologetisk karaktär, och man försökte på olika sätt påvisa den lutherska lärobyggnadens inkonsekvens och bristande överensstämmelse med det bibliska budskapet. Assarssons egna artiklar under denna första tid är starkt polemiska, men det är en polemik som – helt i tidens stil – är humoristisk och kvick, inte elak. Man kan inte låta bli att dra på munnen när man läser dem.²³ Skildringar från nordisk medeltid och reformationstidens historia gavs stort utrymme. Men framför allt bemödade man sig emellertid om att förklara och försvara den katolska tros- och moralläran samt att visa att katolicismen *inte* var oförenlig med svensk och nordisk mentalitet och tradition. Denna uppgift låg Assarsson särskilt varmt om hjärtat, och han tröttade aldrig på att erinra om att den nordiska enhetstanken i dess renaste form var intimt förbunden med Nordens katolska medeltid och att katolicism och skandinavism egentligen var oskiljaktliga storheter.²⁴

Den katolska aktionen

Det var således liv och rörelse i den lilla katolska världen i Sverige under 1920-talet. Med Assarsson och den grupp av yngre katolska akademiker som han samlat omkring sig började på sätt och vis en ny epok i den svenska katolicismens historia. När Assarsson 1917 kom till Stockholm förde de båda församlingarna där en tynande tillvaro och var dessutom upprivna av inre konflikter. Jesuiterna i den katolska huvudförsamlingen i Stockholm, Sankta Eugenia, hade sedan flera år tillbaka berett sig på att överlämna församlingsansvaret till en annan kongregation, men församlingen motsatte sig detta och appellerade till den Heliga stolen. Både Pius X och efterträdaren Benedictus XV visade stor förståelse för de svenska katolikernas

önskemål, och 1920 blev det bestämt att jesuitorden skulle behålla Eugeniaförsamlingen. I annexförsamlingen Sankt Erik, som var en utpräglad arbetarförsamling, residerade den gamle katolske biskopen Albert Bitter. Han hade i årtal legat i konflikt med jesuiterna, bland annat på grund av den mera offensiva missionsverksamhet som dessa gjort sig till talesmän för och som biskopen motsatte sig. Den apostoliske visitator som på Roms uppdrag visiterade den svenska missionen 1920 konstaterade att biskop Bitter saknade handlingskraft och förmåga att leda. I det nya läget efter kriget, då den katolska kyrkan intensifierade sin missionsverksamhet världen över, behövdes missionsbiskopar av en annan kaliber än den försiktige och ständigt sjuke Bitter. Biskop Bitter tvingades avgå 1922 och ersattes av en mer handlingskraftig apostolisk vikarie, bayraren Johannes Müller.²⁵ I *Credos* årskrönika för 1920 framhölls segervisst att det nu var dags för den katolska kyrkan i Sverige att bryta sig ur sin isolering och framträda som en ”stridande Kyrka”.²⁶ Biskop Müller kom att verka helt i denna anda.

Denna kampanj var också utmärkande för Assarsson. Som kaplan i Sankt Erik fick han huvudansvaret för församlingens folkskola. Vid denna tid fanns det katolska folkskolor vid alla de större katolska församlingarna. Undervisningen sköttes av prästerna tillsammans med några ordenssystrar och katolska lekmanalärare.²⁷ Uppgiften som skolledare gjorde att Assarsson konfronterades med det problem som de svenska läroböckerna i historia utgjorde. Någon egen svensk katolsk lärobok i historia fanns inte, och man var därför tvungen att använda de gängse läroböckerna. Dessa var lutherskt konfessionella och gav en på många sätt missvisande bild av den katolska kyrkans lärosystem och historiska utveckling. Problemet gällde emellertid inte i första hand de katolska skolorna, för här kunde man ju korrigera felen. Det gällde folkundervisningen som sådan. Läroböckerna bidrog ju till att vidmakthålla denoreflekterade antikatholicism som nästan blivit en del av den svenska folkkulturen. Ville man förbättra förutsättningarna för den katolska missionsverksamheten i landet, måste man börja här. När det så 1919 kom en ny läroplan för landets skolor, där tolerans och respekt för andras åsikter uppgavs vara riktmärken för undervisningen, tog Assarsson tillfället i akt och författade en inlägga till Skolöverstyrelsen med en anhållan om att de felaktiga påståendena om katolsk lära och praxis skulle korrigeras.²⁸

Biskop Bitter var inte hågad för aktioner av detta slag, men Assarsson lyckades ändå övertala honom att sätta sitt namn under inlagan, som i oktober 1921 insändes den till den då nyinrättade Skolöverstyrelsen. För att ge publicitet åt de katolska önskemålen lät Assarsson trycka inlagan i 3 000 exemplar som distribuerades till skolor runt om i landet. Effekten av den katolska skolboks-inlagan blev enorm, och den gav upphov till den dittills största presskampanjen mot den katolska kyrkan i Sverige i modern tid. Inlagan avvisades av en i stort sett

enig pressopinion, och tidningarna förfasades över detta, som man menade, fräcka försök från katolsk sida att vinna inflytande över landets utbildningspolitik. De skarpaste angreppen kom från höger, medan man på socialdemokratiskt håll visade en viss förståelse för de katolska kraven. Så uppträdde, kanske något oväntat, tidningen Arbetets stridbare chefredaktör Arthur Engberg till försvar för den katolska läroboksinlagan. Detta var emellertid inte ett uttryck för några katolska sympatier från Engbergs sida utan var snarare ett medel att komma åt statskyrkan. Skolöverstyrelsen tillbakavisade förslaget med hänvisning till att man inte hade något direkt inflytande över läroböckernas innehåll. De var, framhöll man, beroende av den vetenskapliga forskningens resultat och på dem fanns det ingen anledning att tvivla. Så var den saken avgjord.²⁹

Frågan hade emellertid blivit ordentligt diskuterad i pressen och även katoliker, däribland Assarsson själv, hade fått komma till tals. Därmed hade man, som Assarsson såg det, uppnått ett viktigt etappmål. I *Credos* nyårsbrev för 1922 skrev han segervisst att ”för den som har sanningen på sin sida, kan den fria och öppna striden om en ren sanningsfråga i längden endast vara till gagn och välsignelse”.³⁰ Men kritikerna kunde här peka på att många av de historiska skildringar som publicerades på katolskt håll var minst lika partiska och innehöll osakliga och orättvisa omdömen om protestantismen. Denna tendens till överdrifter i pedagogiskt syfte var helt enkelt ett uttryck för en gemensam kulturell tradition med rötter tillbaka till reformationstidevarvet.

När biskop Müller övertagit ledningen av det svenska missionsstiftet 1923 kom Assarsson att arbeta nära samman med den nye katolske överherden. De var helt överens vad gällde utformningen av den, som man då uttryckte det, ”katolska aktionen” i landet.³¹ Uttrycket härrör från Pius XI:s installationsencyklika från 1922, där påven utvecklade ett omfattande evangeliserings- och rekatoliseringsprogram. Världen skulle vinnas för Kristus och de avfallna bröderna återföras till den katolska kyrkans gemenskap.³² Både biskop Müller och Assarsson var varma anhängare av detta påvliga aktionsprogram, och i *Credo* talades det ofta just om ”katolsk aktion”. Biskop Müller grep sig genast an med att bygga ut den katolska själavården och öka antalet präster, och redan under 1920-talet nåddes betydande resultat. Föreningslivet aktiverades och den katolska sammanhållningen och identiteten främjades genom församlingsfester, vallfärder och högtidliga kyrko- och jubileumsfestligheter. Den tidens praktfulla liturgi lämpade sig väl för storslagna ceremonier. Man började nu också arrangera processioner på öppen gata. Även detta var ett uttryck för strävan att synliggöra den katolska kyrkan och att komma i närmare kontakt med det omgivande svenska samhället.³³

Men om något närmande till Svenska kyrkan eller andra protestantiska samfund var det dock inte tal. Protestanterna var välkomna att bevista den katolska liturgin, men för katolikerna var det alltså förbjudet att delta i protestantiska gudstjänster. De kontakter som förekom med protestantiska högkyrkomän var, helt i enlighet med den dåvarande katolska ecklesiologin, inriktade på att bereda vägen för konversioner.³⁴ På det personliga planet knöts emellertid många vänskapsband över konfessionsgränserna, och i Assarssons vänkrets fanns det åtskilliga som inte ens var praktiserande kristna. Vid sidan av sin katolska missionsiver hade Assarsson nämligen också ett annat nästan lika starkt engagemang. Det gällde den skånska frågan.

Skånskt traditionsmedvetande och nordisk katolicism

Assarsson gjorde en stor insats för det katolska livet i Stockholm, men det var i Skåne han hade sitt hjärta. Då han tjänstgjorde i Stockholm beklagade han sig i brev till sina skånska och skånsksinnade vänner över att behöva, som han uttryckte det, leva i ”landsförvisning”. I ett brev till den senare folkrättsjuristen Sture Petré från april 1925 skriver han att han ansåg ”livet utanför Skåne vara ett slags skuggliv jämförbart med det grekiska Hades”, och i ett annat brev till samme adressat talar han om att skånskheden blir lidande av ”en sådan beständig vistelse i främmande omgivning”³⁵ Av hans brev till den skånske författaren Vilhelm Ekelund får vi veta att han brukade fira Mårtensafton som en skånsk nationaldag och att han bland för såg denne med skånskpatriotiska dikter.³⁶ Assarsson gick här helt i sin morfar, biskop Flensburgs fotspår. Denne vägrade envist att besöka Stockholm, och då hans forne kollega i Lund, ärkebiskop Anton Niklas Sundberg försökte övertala honom genom att lova att han skulle bli hämtad på järnvägsstationen av en skånsk kusk, lär Flensburg ha svarat att han inte ville åka med en ”öfverlöpare”.³⁷

Så långt kunde Assarsson inte gå, men att han vantrivdes i den svenska huvudstaden står utom allt tvivel. Kattorna i gamla biskopshuset på Söder – först Jazz och sedan efterföljaren Napoleon – var en tröst under denna hans exiltid men också själavårdsarbetet hjälpte honom att övervinna sin melankoliska hemlängtan.³⁸ På somrarna fick han emellertid tillfälle att vistas i sitt älskade Skåne, närmare bestämt i ett hus i Arild som ägdes av den katolska konvertiten och konstnärinnan Gisela Trapp och där man inrättat ett litet kapell. Huset tillhör nu Stockholms katolska stift. Biskop Müller hade lovat att Assarsson så snart det blev möjligt skulle komma att placeras i Skåne. Våren 1927 utsågs han så till kyrkoherde i den nyupprättade Sankt Clemens församling i Helsingborg.³⁹ Strax dessförinnan hade han upphöjts till påv-

lig hovkaplan med titeln monsignore. På pingstsöndagen samma år firade Assarsson den första katolska högmässan i Helsingborg sedan reformationen i ett provisoriskt kapell, och ett år senare stod en ny kyrka färdig. Den uppkallades efter martyrpåven Clemens och invigdes under högtidliga former i augusti 1928. Kyrkan hade till stor del finansierats av Gisela Trapp, änka efter den kände helsingborgsmecenaten Oscar Trapp, och det var också hon som kom att svara för den konstnärliga utsmyckningen. Att kyrkan helgats åt den helige Clemens sammanhörde med att det före reformationen funnits en Sankt Clemenskyrka i Helsingborg.⁴⁰ Assarsson var alltid noga med att anknyta till inhemska katolska traditioner för att på så vis stärka banden till Nordens katolska förflutna.

Bortsett från en exiltid under perioden 1932 till 1939, då han fick rycka in som ersättare för den sjuklige kyrkoherden i Sankt Eriks församling, kom Assarsson att förestå den katolska församlingen i Helsingborg med tillhörande annexförsamlingar fram till sin död 1955. När han tillträdde som kyrkoherde hade det, enligt vad han uppger i en rapport till biskop Müller, varit illa ställt med katolikernas religiösa liv, och påskan 1928 hade bara ett fåtal gått till bikt och kommunion. Men två år senare kunde Assarsson konstatera att det rådde en mycket god anda i församlingen.⁴¹ Gudstjänsterna var välbesökta, bikt- och kommunionfrekvensen hade ökat och till högmässorna och vespern brukade också protestanter infinna sig. Assarsson lade ner stor omsorg på liturgin, och vid de större högtiderna uppfördes flerstämmiga körverk.⁴² Sina predikningar förberedde han noga. Biskop Müller hade i en rundskrivelse till sina präster från januari 1929 betonat vikten av dogmatisk-kateketiska predikningar som klart och tydligt framställde den katolska tros läran. Predikningar med ett moraliserande eller vagt allmänskristligt innehåll skulle man undvika, ansåg biskopen.⁴³ Assarsson höll sig noga till denna instruktion, och en liturgiskt intresserad lundateolog, som ibland brukade närvara vid gudstjänsterna i Sankt Clemens, lär ha uttryckt irritation över att Assarsson i sina predikningar så ofta återkom till, som han uttryckte det, den katolska kyrkans ”anstötliga läror”.⁴⁴

Men någon fanatiker var Assarsson inte, och den katolska förening för män som han grundade – den bar det tidstypiska namnet Sankt Clemens Club – var öppen också för icke-katoliker. Assarsson försvarade i ett brev till biskop Müller detta avsteg från de gängse katolska principerna med att det annars inte skulle ha gått att starta någon förening. Flertalet katoliker i Helsingborgsområdet var invandrare, och bland de intresserade katolska männen fanns det inte en enda som kunde föra protokoll på korrekt svenska. Dessutom kunde ju, påpekade Assarsson, protestanternas engagemang i den katolska föreningen på sikt bereda vägen för konversioner. Också den katolska syförening som Gisela Trapp tog initiativet till hade protestantiska medlemmar.⁴⁵

Med tiden blev Assarsson tiden en välkänd och aktad person i Helsingborg, och de hätska angrepp mot den katolska kyrkan som under de första åren ibland förekommit i lokalpressen, och som Assarsson givetvis bemött och tillbakavisat,⁴⁶ blev med tiden alltmer sällsynta. Samtidigt blev förhållandet till de svensk-kyrkliga prästerna i området mera avspänt och i vissa fall hjärtligt. För katolska evenemang av olika slag hade tidningarna redan från första början visat ett positivt intresse. När Assarsson på Mikaelidagen 1950 firade mässa i det gamla kapellet i medeltidsborgen Kärnan var det därför en pressreporter på plats. 1948 hade det lyckats Assarsson att utverka tillstånd till sådana ”Mickelsmässor”. Traditionen upprätthölls 1950-talet igenom och återupptogs sedan i slutet av 1990-talet. Även här var det frågan om en anknytning till en medeltida tradition. Under medeltiden hade det nämligen funnits en kyrka invigd åt ärkeängeln Mikael på Kärnans område.⁴⁷

Assarsson var, som sagt, mån om att värna det medeltida katolska arvet. Men hans traditionsmedvetna hembygdskänsla tog sig också andra uttryck. 1923 hade han, som sagt, givit ut boken *Det skånska problemet*, vilken på sin tid mött stark kritik i pressen och inte tagits riktigt på allvar.⁴⁸ Boken var, som han uttryckte det i ett brev till Vilhelm Ekelund, ett uttryck för hans ”patriotiska inställning”.⁴⁹ När han 1949 utgav skriften *Skånelands historia i Skånelands skolor*, som sändes till alla skolor i Skåne, vann han mer gehör för sina synpunkter, och 1950 tog han initiativet till en inläga till Skolöverstyrelsen med en anhållan om att det skulle bli obligatoriskt att undervisa om skånsk historia i de skånska skolorna. Det var Assarssons andra inläga till denna myndighet, men denna gång behövde han inte uppträda inkognito. Skolöverstyrelsen svar var lika intetsärande som det varit förra gången och ledde inte till någon åtgärd. Assarsson gav emellertid inte upp och fortsatte att i tal och skrift verka för att, som han uttryckte det, ”medvetandegöra det skånska problemet”.⁵⁰

Lars Cavallin har i en liten översikt över modern svensk katolsk historia karakteriserat Assarsson som ”originell”.⁵¹ Men Assarsson var inte bara originell utan på många sätt också en pionjär. Genom sina publicistiska insatser bidrog han till att synliggöra den katolska kyrkan i Sverige. Han hade också viss del i att den kontemplativa klostertraditionens kom att återupplivas i landet, och det var mycket till följd av hans insatser som det blev möjligt att upprätta ett karmelitkloster i Glumslöv.⁵² Men även på ett annat område kom Assarsson att sätta sin prägel på den svenska katolicismen, nämligen på kyrkomusikens område. Han var ivrigt verksam med att skriva eller översätta kyrkovisor för gudstjänstbruk, och 1950 kom så den nya katolska psalmboken *Cecilia*. Assarsson står som upphovsman till många av psalmbokens 350 psalmer, och det är han som stått för urvalet och redigeringen. I psalmboken återfinns även psalmer av protestantiska psalmdiktare som Wallin, Geijer, Franzén, Grundtvig

och Olaus Petri. Men för Assarsson var det här inte fråga om ”protestantiska psalmer” utan om en del av det kristna nordiska kulturarvet⁵³ – eller, för att använda ett uttryck från hans bok *Fädernas kyrka*, en del av den dolda ström av katolsk tradition som aldrig sinat i Norden.⁵⁴ I den nuvarande katolska psalmboken från 1987 finns ingen av Assarssons psalmer representerade. Men tiderna ändras, och det är ju inte omöjligt att några av dessa psalmer kommer tillbaka i nästa version.

Assarssons – och Lauritz Weibulls – skånska ideal har däremot börjat komma till heders igen. På senare tid har en rad böcker om Skånes historia utgivits, och inom kort kommer en lärobok i östdansk historia för universitetsbruk.⁵⁵ Regionalismen har med andra ord åter blivit ett naturligt inslag i den ständigt pågående konstruktionen av kollektiv identitet. Också attityderna till religiösa minoriteter har förändrats sedan Assarssons tid, vilket för den katolska kyrkans del bland annat visar sig i man inom kort kommer att kunna indriva kyrkoavgifter med statsmaktens hjälp och att det ges statliga bidrag till de katolska skolorna. Den ecklesiologiska nyorienteringen i samband med andra vatikankonciliet har lett till att de tidigare så spända förhållandet till Svenska kyrkan och övriga protestantiska samfund ersatts med ekuumenisk samverkan. Men trots att den katolska kyrkan sålunda blivit en accepterad och integrerad religiös faktor i det svenska samhället kvarstår ännu många av de fördomar som Assarsson försökte åtgärda redan på 1920-talet. Så tycks det, som Kjell Blückert konstaterar i sin uppmärksammade doktorsavhandling om ecklesiologi och nationalmedvetande, vara just genom historieskrivningen och den därmed förbundna rekonstruktionen av det historiska minnet som nationella identiteter och motidentiteter formas och upprätthålls.⁵⁶ Detta är en stor utmaning för alla katolska humanister och teologer!

Fotnoter

Uppsatsen är en omarbetad version av en artikel i *Signum* 1995:5

¹ Y. M. Werner, ”Rätt, religion och katolsk motkultur. Nordiska katoliker mellan katolsk och nordisk rättstradition”: *Rätten. Festskrift till Bengt Ankarloo*. Lund 2000.

² Angående mikrohistoria, se B. Odén, *Leda vid livet. Fem mikrohistoriska studier om självmordets historia* Lund 1998, s.9-15. Den mikrohistoriska metoden, vilken utvecklas i tysk och italiensk historieskrivning som en reaktion mot in på 1980-talet förhärskande strukturalistiska historieskrivningen, syftar till att studera människan i sin tidstypiska kulturella miljö och som en spegling av denna miljö.

³ Y. M. Werner, ”Avvikande och tjugande. Katolicismen i Sverige under 1900-talets första decennier”: *Signum* 1994:2, s. 42f. Dens., *Världsvid men främmande. Den katolska kyrkan i Sverige 1873-1929*. Uppsala 1996, s. 256ff..

⁴ B. Wadensjö, ”Romersk-katolska kyrkan i svensk opinion 1920-1923”: *Kyrkohistorisk årsskrift* 1968, s. 215-219. Arne Palmqvist, ”C. A. Skogs kritik av den romerska katolicismen”: *Kyrkohistorisk årsskrift* 1993, s. 156.

⁵ Y. M. Werner, 1996, s. 238ff, 263f. A. af Jochnick Östborn, *För Sverige har jag givit Gud mitt liv. Elisabeth Hesselblads kallelse och birgittinska mission i Sverige 1902-1935*. Uppsala 1999, s. 46-53.

⁶ Referat i bl.a. U.N.T., S.T., Aftbl., D.N. och Soc.Dem. den 7/4 och Sv.D. den 8/4 1925. Teologen Peder Galle (omkr. 1450-1538) uppträdde till försvar för den katolska tron i en offentlig disputation med Olaus Petri i samband med Västerås riksdag 1527.

⁷ Y. M. Werner, 1996, s. 30- 99, 258-266. Se även Y. M. Werner, ”Schwedentum und Katholizismus: Die historischen Wurzeln einer nationalen Antipathie”: *Ab Aquilone. A Scandinavian Tribute to Leonard Boyle*. Red K. Abukhanfusa, M.-L. Rodén. Stockholm 1999, s. 181-196.

⁸ Ang. Stockholmsmötet och den katolska inställningen till det, se Max Pribilla, *Um kirchliche Einheit. Stockholm, Lausanne, Rom*. Freiburg/Br. 1929. Se Y. M. Werner, 1996., s. 332-338.

⁹ Referat bl.a. i Lu.D., Skå. Aftbl. S.D.S., St.D., Sv.D., Aftbl., D.N. den 5/3, N.D.A. den 9/3 1924.

¹⁰ L.B. Fabricius, ”David Assarsson - en pionerskikkelse”: *Catholica* 1957, nr 2-3, s. 62ff.

¹¹ Assarsson till L. Weibull den 22 nov. 1923. Svar i utkast från denne den 26 nov. 1923: L. Weibulls samling, LUB. Assarsson hade sänt boken i manuskript till Weibull för att få dennes kommentarer. I sitt svar säger sig Weibull vara helt ense med Assarsson vad gäller den skånska frågan.

¹² Under 1890-talet hade det gjorts upprepade försök att få igenom en lag som förbjöd katolska kyrkan att ställa sådana krav, och under 1920-talet aktualiserades frågan på nytt; även denna gång blev den föremål för riksdagsdebatt. Se Y. M. Werner, 1996, s. 30- 99, 258-266.

¹³ I nyare forskning har man pekat på hur religiösa dissentergrupperna strävat efter att forma alternativa nationella identiteter. Så har den indiska forskaren Gauri Viswanathan gjort en intressant jämförelse mellan den berömda engelske konvertiten John Henry Nemans konversion till den katolska tron 1845 och den indiske politikern B.R. Ambedkars konversion till buddhismen hundra år senare och visat hur båda dessa bidrog just att skapa en alternativ nationell identitet och att utmana majoritetsreligionens hegenomianspråk. G. Viswanathan, ”Religious Conversion and the Politics of Dissent”: *Conversion to ...* 1996, s. 89-98. Se vidare T. Asad, ”Religion, Nation-state, Secularism”: *Nation and Religion. Perspectives on Europe and Asia*. Ed. P. van der Veer. Princeton 1999, s. 178-196. Liknande teorier har också utvecklats av K. Blücker, *The Church as Nation. A Study in Ecclesiology and nationhood*. Frankfurt/Main 2000.

¹⁴ Y. M. Werner, 1996, s. 241f. Ang. Danmark se Y. M. Werner, ”Between Secularization and Milieu Catholicism: Danish Converts and Scandinavian Catholicism in a Comparative Perspective”: *Towards a New Understanding of Conversion*. Lund 2000, s. 64-73.

¹⁵ K. G. Hammar, *Liberalteologi och kyrkopolitik. Kretsen kring Kristendomen och vår tid 1906 - omkring 1920*. Lund 1972, s. 278-311. Se också L. B. Fabricius, 1957, s. 84f. Här citeras B. D. Assarssons dagbok för perioden ifråga. Denna dagbok har tyvärr inte bevarats.

¹⁶ R. Aubert, ”Pius X., ein konservativer Reformpapst”: *Handbuch der Kirchengeschichte*. Hrsg. H. Jedin. Band VI. Freiburg/br. 1973, s. 475-487. Ang. moderniststriden, se H. Wolf, ”(Anti-)Modernismus und II. Vatikanum”: *Antimodernismus und Modernismus in der katholischen Kirche. Beiträge zum theologiegeschichtlichen Vorfeld des II. Vaticanums*. Hrsg. H. Wolf. Paderborn 1998, s. 15-38.

¹⁷ B. D. Assarsson, ”I Petris stad”, artikelserie i sex delar i *Credo* 1926. Citaten från s. 185f, 212.

¹⁸ Hj. Holmqvist, *Kyrkohistoria. II. Nya tiden*. Stockholm 1926; K. Blücker, 2000, s. 204-212.

¹⁹ B. D. Assarsson, *Fädernas kyrka. En programskrift*. Stockholm 1918. Titeln var hämtad från ungkyrkomanen (senare biskop) J. A. Eklunds då mycket omtyckta psalm med samma namn. B. D. Assarsson, ”Det katolska arvet”: *Katolska kyrkan i Sverige*. Red. J. S. Granlund. Göteborg 1953, s. 269-282. Se även K. Blücker, 2000, s. 191-203, 212-216.

²⁰ E. Fouilloux, ”Der Katholizismus”: *Die Geschichte des Christentums. Religion, Politik, Kultur*. Hg. J.-M. Mayeur. Band 12. Freiburg/Br. 1992, s. 134-140, 238ff, 282ff.

²¹ B. D. Assarsson, ”Om den katolska propagandan”: *Credo* 1920, s. 125ff.

²² B. D. Assarsson, ”Anmälan”: *Credo* 1920, s. 2ff. Dens. ”Då vi började med Credo”: *Credo* 1944, s. 4-7. Y. M. Werner, 1996, s. 242-247.

²³ Ett typiskt exempel är Assarssons artikelserie ”Petrus och Petri” i nio delar i *Credo* 1923.

²⁴ Se exempelvis de av Assarsson författade ”Credos nyårsbrev” i *Credo* 1923, 1926 och 1930. 1926 startade – även denna gång på initiativ av Assarsson – ännu en katolsk tidskrift. Det var församlingsbladet *Hemmet och Helgedomen*, som utdelades gratis till alla katoliker i Sverige och som var tänkt att tjäna som ett redskap i den katolska själavården. Assarsson brukade här skriva under rubriken ”Under stjärnorna”.

²⁵ Y. M. Werner, 1996, s. 201-237, 253ff, 266-271.

²⁶ *Credo* 1920, s. 18ff.

²⁷ Y. M. Werner, 1996, s. 248f, 274f. *Sankt Eriks kyrka 1892-1942*. Stockholm 1942, s. 17ff.

²⁸ Y. M. Werner, 1996, s. 78ff.

²⁹ B. Wadensjö. a.a., s. 207-212. Y. M. Werner, 1996, s. 80-85.

³⁰ *Credo* 1922, s. 4f.

³¹ Detta framgår klart av de bevarade breven från Assarsson till Müller: KBA

³² E. Fouilloux, a.a., s. 215f, 282ff.

-
- ³³ Fortlöpande dokumentation av denna utveckling i *Credo* fram till och med årgång 1926 och därefter i *Hemmet och Helgedomen*. Se Y. M. Werner, 1996, s. 266-271.
- ³⁴ Y. M. Werner, 1996, s. 292-294.
- ³⁵ Assarsson till S. Petrén den 9 april, 2 juni 1925, 9 nov. 1926, 17 jan. 1927: Sture Petréns samling, LUB.
- ³⁶ Assarsson till V. Ekelund den 9 nov. 1938, 27 juli 1939 & 20 mars 1948: O. V. Ekelunds samling, LUB.
- ³⁷ G. Billing, "Några minnen och intryck": *Under Lundagårds kronor. Minnen upptecknade af gamla studenter. Ny samling*. Lund 1921, s. 16.
- ³⁸ Assarsson till Petrén den 9 april, 5 & 9 aug., 2 juni 1925, 9 nov. 1926: Sture Petréns samling, LUB.
- ³⁹ Ang. bakgrunden till Assarssons placering i Helsingborg, Müller till G. Kuipers (kyrkoherde i Malmö) den 1 febr. 1926. Assarsson till Müller den 30 okt. 1928: KBA (RA).
- ⁴⁰ *Utsikt över Munkavången. En tillbakablick på Helsingborgs katolska historia*. Sammanställd av E. K. Pålsson. Helsingborg 1978, s. 21-41. K. Gustavsson, "Gisela Trapp. Glimtar ur konsulinns liv": *Kring Kärnan* 26. Helsingborg 1997, s. 43-64.
- ⁴¹ Assarsson till Müller den 21 nov. 1927, 30 april och 21 maj och den 2 okt. 1928 och den 25 nov. 1930: KBA.
- ⁴² Tillbakablickande rapport från Assarssons efterträdare J. Theeuwes till Müller den 8 april 1933: KBA. Theeuwes ansåg att Assarsson lagt ned för mycket pengar på kyrkomusiken.
- ⁴³ Y. M. Werner, 1996, s. 270.
- ⁴⁴ L. B. Fabricius, a.a, s. 82.
- ⁴⁵ Y. M. Werner, 1996, s. 273.
- ⁴⁶ Så deltog Assarsson i en livlig debatt om katolicismen i Hälsingborgs-Posten hösten 1929 och våren 1930. Hans främsta motpart var här kyrkoherden i Mariakyrkan i Helsingborg, Martin Liljeblad.
- ⁴⁷ H.D. den 30 sept. 1950. Assarssons predikan återges här in extenso. Se L. B. Fabricius, 1957, s. 81f
- ⁴⁸ B. D. Assarsson, *Det skånska problemet*. Stockholm 1923.
- ⁴⁹ Assarsson till V. Ekelund den 9 nov. 1938: O. V. Ekelunds samling, LUB.
- ⁵⁰ B. D. Assarsson, *Skånelands historia i Skånelands skolor*. Helsingborg 1949. L. B. Fabricius, 1957, s. 75-80.
- ⁵¹ L. Cavallin, "Fyra perioder fyllda med förväntan, bakslag och nya impulser 1833-1938": *Katolska kyrkan i Sverige 1783-1983. Bygga kyrka. En återblick*. Uppsala 1983, s. 31f
- ⁵² Karmelitsystrarnas krönika, Glumslöv.
- ⁵³ *Psalmer för kyrkoåret*. Utgivna av B. D. Assarsson. Stockholm 1937. *Cecilia. Katolsk psalmbok*. Stockholm 1950; L. B. Fabricius, 1957, s. 73.
- ⁵⁴ B. D. Assarsson, 1918, s. 41, 93.
- ⁵⁵ U. Zander, "Hur stort är fäderneslandet?: skånsk historia och dansk-svenska gränser från sekelslut till sekelslut": *Ale* 1999:3, s. 12-30. S. Skansjö, *Skånes historia*. Lund 1997.
- ⁵⁶ K. Blückert, 2000, s. 158-221.